

Psykoanalytiske innganger

Kim Larsen

Historien har vist oss at endringer av tidsånden ofte karakteriseres av til dels voldsomme svingninger fra en ytterlighet til en annen. Dersom du har forkastet

psykoanalysen kan det være lurt å lese denne boken. *PSYCHOANALYSIS my way* gir leseren en inngang til å motvirke en draging mot en polarisert ytterkant.

Anders Zachrisson
PSYCHOANALYSIS
my way

Complex
Oedipus
and other issues

BOK PSYCHOANALYSIS my way. Complex Oedipus and other issues **FORFATTER** Anders Zachrisson **FORLAG** Kolofon
Forlag **ÅR** 2021 **SIDER** 471

Min interesse for Freud-biografier, psykoanalysens historie og psykiatrichistorie ble tent for alvor da jeg som ung student var så heldig å lese om psykoanalysens historie i Henri F. Ellenbergers encyklopediske *The discovery of the unconscious. The history and evolution of dynamic psychiatry* (1970). Psykoanalysen hadde en lang periode, særlig i amerikansk psykiatri og psykoterapi, et slags hegemoni uten særlig rivaliserende forståelsesformer. Dette endret seg uunngåelig ved at psykologien ekspanderte på 1960-tallet og brakte med seg nyere perspektiver og modeller for psykoterapi: læringsteori i forskjellige former (Skinner, Bandura), kognitiv terapi (Beck) og familierapi (Bateson, Watzlawick). I psykiatrien medførte innføringen av *Diagnostic and statistical manual of mental disorders* at man etter hvert ikke tok for gitt de underliggende psykoanalytiske forutsetninger som hadde ligget til grunn for de første versjonene (Greenberg, 2013). Samtidig startet innføringen av en stor flora av medikamentelle behandlinger på 1950-tallet, først ved oppdagelsen av sterke ataraxica som Klorpromazin i 1952 og trisykliske antidepressiva (Imipramin) senere på 1950-tallet og benzodiazepiner (Librium og Valium) tidlig på 1960-tallet (Kringlen, 2001; Slater, 2018). Psykoanalysen gikk etter hvert fra å ha hatt en slags monopolstilling i psykiatrien til i våre dager å være nærmest marginalisert (Kringlen, 2001; Scull, 2019; Shorter, 1997). Psykoanalysen fikk etter hvert en sterkere stilling i humaniora som litteraturstudier (Felman, 1982) og fortolkning av historiske begivenheter, såkalt psycho-history (Cocks & Crosby, 1987).

De som nok vil ha størst utbytte av den, er de som har avskrevet psykoanalysen

En endring av tidsånden karakteriseres ofte av til dels voldsomme svingninger fra en ytterlighet til en annen. Dette er tydelig både i politikken og i kulturen, så vel som i psykologifaget og psykiatrien; Patricia Allderidge har i sin tankevekkende artikkel «Cycles in the care of the insane» (1979) beskrevet hvordan psykiatrisk behandling og begrunnelser for organiseringen av den har gått i bølger med skiftende (og ofte motsatte) faglige begrunnelser, hvor man alltid har vært overbevist om at den siste løsningen er den beste. Først behandling/oppbevaring av sinnslidende i private hjem; deretter oppbygging av store institusjoner i landlige og fredelige omgivelser, deretter deinstitutionalisering og «community treatment» og så videre. Så lenge man ikke klarer å oppnå en gyllen middelvei mens grøftene på begge sider besøkes hyppig, vil det være en fare for at babyen blir skylt ut med badevannet. Med min vedvarende interesse for Freud-biografier og psykoanalysens historie la jeg etter hvert merke til hvordan psykoanalysen særlig fra begynnelsen av 1990-tallet ble avskrevet i faglige debatter på svært sviktende grunnlag, ofte fremført med en skråsikker og selvsagt besserwissen som den som kaster seg på tidsånden, kan tillate seg. Psykoanalysen ble fremstilt i en stråmannspreget, konstruert og endimensjonal variant som var vanskelig å kjenne igjen dersom en leste originalkildene. Selv om psykoanalysen internasjonalt hadde hatt en altfor dominerende posisjon, stod man nå i fare for det motsatte – at psykologifaget ikke tok vare på de innsikter psykoanalysen hadde, men avfeiet dem in toto.

PSYCHOANALYSIS my way gir en anledning til å rette opp i dette, dersom du skulle ha kommet i skade for å gjøre en slik opptreden selv. Boken består av forfatterens artikler fra de senere cirka 20 år og er delt inn i fire deler. De to første og lengste, *Conceptual foundations* og *Clinical conceptions*, består av henholdsvis seks og syv kapitler, mens de to siste delene er markant kortere og består av to kapitler hver. Del en dreier seg om psykoanalysens epistemologi, begrepsapparat og tolkning av empiri, og del

to dreier seg om den kliniske anvendelse og grenseoverskridelser i terapi. I del tre, *Education*, omtaler forfatteren utdanning og evaluering av psykoanalytiske kandidater, og han analyserer forskjellige aspekter ved veiledningsprosessen. I del fire, *Psychoanalysis and literature*, får vi tolkninger av to litterære verker: *Peer Gynt* (1867) og *Hamlet* (1604).

Boken dekker således et vidt spekter av tematikk, og det er mye å hente for alle, nesten uansett hvilke terapiformer en praktiserer. Særlig beskrivelsene av overføring og motoverføring er etter min mening glimrende i denne sammenheng. Med Freuds kantianske utgangspunkt blir alle oppfatninger av andre personer, også pasienter, aldri «objektive», men vil som Zachrisson skriver, være en konsekvens av at trekk ved personen samvirker med vår egen intrapsykiske verden av internaliserte objekter:

The perception will never be completely free of 'distortions' from the internal object world, but free enough to allow the other person an 'independent existence' in the mind of the perceiver and to open up space for mutual relating, concern, interest, learning and knowledge» (s. 76).

I forlengelsen av dette er spesielt behandlingen av profesjonelle normer, etikk og grenseoverskridelser i terapi i del to og tre viktig for alle som driver med terapi eller veiledning. Psykoanalysen er spesielt sensitiv overfor uønskede forskyvninger i den terapeutiske relasjon, siden denne er satt i sentrum for terapien ved at terapeutens overføringstolkninger og tolkning av egne motoverføringsreaksjoner utgjør et sentralt innsiktsskapende og helbredende element. Selv om disse diskusjonene skjer innenfor rammen av psykoanalysens begrepsapparat, tilfører de mye også for psykologer som driver med andre terapiformer hvor dette også er nødt til å utgjøre et element, om enn ikke så sentralt som i psykoanalytisk terapi.

Når det gjelder analysen av litterære verker i del fire, finnes det en populær forestilling om at psykoanalytiske fortolkninger av litterære verker er eksessivt reduksjonistiske ved at kunstverket kan forklares som følge av en eller annen forsvarsmekanisme eller kompleks, og at kunstverket kan reduseres til dette, og at de symbolske lagene og det kaleidoskopiske ved kunstverket ødelegges i samme slengen. Freud selv var dessverre skyld i en del tvilsomme analyser av denne type. (Se for eksempel hans behandling av Leonardo da Vinci; Freud, 1909, 1910). Analysene av *Peer Gynt*, der Marit Aalen er medforfatter (se kapittel 16), og *Hamlet* viser det motsatte; hvordan et psykoanalytisk blikk legger til kompleksitet og potenserer opplevelsen og forståelsen av verkene. Forfatterne konkluderer sin gjennomgang av *Peer Gynt* slik: «It is our view that new psychological concepts will open vistas for new readings and even broader interpretations of the psychological treasure house called *Peer Gynt*. Nevertheless, as a gifted dramatist, Ibsen transcends what is contained in any theory» (s. 398. Uthevinger i originalen). På samme måte får vi også i begynnelsen av boken en svært nyansert og detaljrik analyse av Sofokles' skuespill *Oedipus Rex* og hovedtemaene i skuespillet: emosjonelle relasjoner i familien og hovedpersonens uunnngåelige konflikter i sin søken etter selverkjennelse (kapittel 1).

Den totale skrotingen av psykoanalysen som karakteriserer deler av vårt fag i dag, er trist og urettferdig og tar ofte ikke høyde for den senere utvikling innen psykoanalysen. Faget kan dermed gå glipp av betydelige innsikter. Psykoanalysen eksisterer i spennet mellom vitenskap og hermeneutikk, og mellom disse polariteter skapes en rik teoretisk verden som utgjør et fruktbart utgangspunkt for ny utforskning. Boken vil kunne leses med stort utbytte av alle psykologer, særlig kliniske psykologer. De som nok vil ha størst utbytte av den, er de som har avskrevet psykoanalysen; de vil bli svært

overrasket over hvilken åpenhet, nysgjerrighet og kreativitet som karakteriserer dagens utgave(r) av psykoanalysen.

Referanser

- Allderidge, P. (1979). Hospitals, madhouses and asylums. Cycles in the care of the insane. *British Journal of Psychiatry*, 134, 321–334.
- Cocks, G. & Crosby, T.L. (Red.). (1987). *Psycho-history. Readings in the method of psychology, psychoanalysis and history*. Yale University Press.
- Ellenberger, H. F. (1970). *The discovery of the unconscious. The history and evolution of dynamic psychiatry*. Basic Books.
- Felman, S. (Red.). (1982). *Literature and psychoanalysis. The question of reading: Otherwise*. Johns Hopkins University Press.
- Freud, S. (1909). A fantasy of Leonardo da Vinci. Scientific meeting on December 1, 1909. I H. Nunberg & E. Federn (red.), *Minutes of the Vienna Psychoanalytic Society. Vol II: 1908–1910* (1967, s. 338–352). International Universities Press.
- Freud, S. (1910). Leonardo da Vinci and a memory of his childhood. I James Strachey (red.), *The Pelican Freud Library: Art and literature* (Bd. 14, s. 145–231). (Oversatt fra tysk.)
- Greenberg, G. (2013). *The book of woe. The DSM and the unmaking of psychiatry*. Blue Rider Press.
- Kringlen, E. (2001). *Psykiatriens samtidshistorie*. Universitetsforlaget.
- Scull, A. (2019). *Psychiatry and its discontents*. University of California Press.
- Shorter, E. (1997). *A history of psychiatry. From the era of the asylum to the age of Prozac*. John Wiley.
- Slater, L. (2018). *The drugs that changed our minds. A history of psychiatry in ten treatments*. Simon & Schuster.